Europeiska unionens råd

Bryssel den 20 november 2026
(OR. en)

16209/26

SOC 782
ANTIDISCRIM 116
GENDER 179
JAI 1473
FREMP 363
COHOM 147
EDUC 470

FÖLJENOT

från:	Europeiska kommissionens generalsekreterare, undertecknat av Martine DEPREZ, direktör
inkom den:	3 november 2026
till:	Thérèse BLANCHET, generalsekreterare för Europeiska unionens råd
Komm. dok. nr:	COM(2026) 602 final
Ärende:	RAPPORT FRÅN KOMMISSIONEN TILL EUROPAPARLAMENTET, RÅDET, EUROPEISKA EKONOMISKA OCH SOCIALA KOMMITTÉN SAMT REGIONKOMMITTÉN om de framsteg som gjorts i genomförandet av de nationella strategiska ramarna för romer mot bakgrund av EU:s strategiska ram för romers jämlikhet, inkludering och deltagande och rådets rekommendation om romers jämlikhet, inkludering och delaktighet

För delegationerna bifogas dokument – COM(2026) 602 final.

Bilaga: COM(2026) 602 final

EUROPEISKA
KOMMISSIONEN

Bryssel den 3.11.2026
COM(2026) 602 final

RAPPORT FRÅN KOMMISSIONEN TILL EUROPAPARLAMENTET, RÅDET, EUROPEISKA EKONOMISKA OCH SOCIALA KOMMITTÉN SAMT REGIONKOMMITTÉN

om de framsteg som gjorts i genomförandet av de nationella strategiska ramarna för romer mot bakgrund av EU:s strategiska ram för romers jämlikhet, inkludering och deltagande och rådets rekommendation om romers jämlikhet, inkludering och delaktighet

{SWD(2026) 330 final}

Innehåll

INLEDNING 1
I. PARTNERSKAP OCH INSTITUTIONELL KAPACITET 2
II. EU-MÅL 5
II.I Bekämpa och förhindra antiziganism och diskriminering 5
II.II Minska fattigdom och social utestängning 7
II.III Främja delaktighet genom stärkt egenmakt, samarbete och förtroende 9
II.IV Öka faktisk lika tillgång till inkluderande allmän utbildning av god kvalitet 11
II.V Öka faktisk lika tillgång till hållbar sysselsättning av god kvalitet 13
II.VI Förbättra romers hälsa och deras faktiska lika tillgång till hälso- och sjukvård samt sociala tjänster av god kvalitet 15
II.VII Öka romers faktiska lika tillgång till adekvat och desegregerat boende och grundläggande tjänster 17
III. ROMER I UTVIDGNINGSREGIONEN 19
IV. EU-INSATSER 20
SLUTSATS 25

INLEDNING

Europeiska unionen (EU) är grundad på principen att alla dess medborgare ska kunna delta fullt ut i samhället. Jämlikhet, inkludering och respekt för grundläggande rättigheter är centrala EU-värden som är vägledande för EU:s lagstiftning, politik och åtgärder. Dessa värden är nödvändiga för social sammanhållning, ekonomisk resiliens och långsiktig konkurrenskraft. Mot denna bakgrund och i linje med sin agenda för en jämlikhetsunion har kommissionen gjort icke-diskriminering och inkludering till en huvudprioritering. Att främja jämlikhet, inkludering och delaktighet för romer är en integrerad del av detta åtagande och bidrar till att genomföra de rättigheter och principer som ingår i fördragen och i stadgan om de grundläggande rättigheterna.

Romerna[1] är Europas största etniska minoritet med en befolkning på uppskattningsvis 10–12 miljoner människor över hela kontinenten, varav mer än 6 miljoner bor i EU[2]. Antalet förväntas öka markant när länderna på västra Balkan ansluter sig. Trots ett pågående arbete nationellt och på EU-nivå är många romer fortsatt utsatta för diskriminering, antiziganism och socioekonomisk utestängning. För att ta itu med dessa ihållande ojämlikheter antogs EU:s förstärkta strategiska ram för romers jämlikhet, inkludering och deltagande för 2020–2030 den 7 oktober 2020. I denna infördes sju mål på EU-nivå[3] och föreslogs för första gången överordnade kvantitativa mål för 2030. I ramen förespråkas en ”gemensam men differentierad strategi” enligt vilken samtliga medlemsstater arbetar för att uppnå gemensamma mål på EU-nivå och genomföra minimiåtaganden samtidigt som de anpassar sina åtgärder efter nationella förhållanden och storleken på den romska befolkningen i landet. Medlemsstater med stor romsk befolkning förväntas göra mer ambitiösa åtaganden. Ramen stärktes genom rådets rekommendation av den 12 mars 2021, där medlemsstaterna åtog sig att anta och genomföra sina nationella strategiska ramar för romer (*nationella ramar*). Genomförandet av dessa EU-instrument stöds av nationella kontaktpunkter för romer, EU-finansiering, övervakningssystem och ömsesidigt lärande. Det utgör sammantaget en gemensam ram för åtgärder, ansvarsskyldighet och samordning, så att gemensamma mål omvandlas till ett kollektivt europeiskt åtagande.

Som en del av den tvååriga övervakningscykeln i EU:s strategiska ram för romer lämnar samtliga medlemsstater[4] in lägesrapporter om sina nationella ramar till Europeiska kommissionen. På grundval av detta offentliggör kommissionen en konsoliderad bedömning av framstegen runtom i EU. Denna tredje genomföranderapport från kommissionen omfattar utvecklingen mellan den 1 juni 2023 och 31 mars 2025[5].

---

[1] Hänvisningen till *romer*, som en övergripande term, omfattar ett stort antal olika personer av romskt ursprung, till exempel romer, sinter, kale, romanichal och boyash/rudari. Det omfattar även sådana grupper som ashkali, egyptier, yenish, dom, lom, rom och abdal, samt resandegrupper, inbegripet etniska resande och dem som förs in under det administrativa begreppet *gens du voyage*, liksom personer som identifierar sig själva som zigenare, utan att förneka dessa gruppers särdrag.

[2] Europarådets kommissarie för mänskliga rättigheter (2025), The Unheard 12 Million – Council of Europe Commissioner issues urgent wake-up call to act for Roma and Traveller rights, 1 oktober 2025.

[3] i) Bekämpa och förhindra antiziganism och diskriminering, ii) minska fattigdom och social utestängning för att minska de socioekonomiska skillnaderna mellan romer och majoritetsbefolkningen, iii) främja delaktighet genom stärkt egenmakt, samarbete och förtroende, iv) öka faktisk lika tillgång till inkluderande allmän utbildning av god kvalitet, v) öka faktisk lika tillgång till hållbar sysselsättning av god kvalitet, vi) förbättra romers hälsa och deras faktiska lika tillgång till hälso- och sjukvård samt sociala tjänster av god kvalitet, och vii) öka romers faktiska lika tillgång till adekvat och desegregerat boende och grundläggande tjänster.

[4] Med undantag för Malta.

[5] Åtgärder efter rapporteringsperioden inkluderas i denna rapport endast om de nationella kontaktpunkterna för romer redovisar dem för kommissionen.

Utöver de nationella rapporterna bygger denna bedömning på två ytterligare källor. Det rör sig först och främst om enkäten om romer 2024, som genomfördes av EU:s byrå för grundläggande rättigheter och ger jämförbara data om romernas situation[6]. Vidare inhämtades bidrag från romska och pro-romska civilsamhällesorganisationer och andra berörda parter (*berörda parter*) genom tre viktiga initiativ: initiativet Roma Civil Monitor, en särskild genomförandedialog med kommissionär Hadja Lahbib och en inbjudan att lämna synpunkter. Dessa underlag ger värdefulla insikter i de svårigheter berörda parter har med att genomföra EU:s strategiska ram för romer och i hur man kan genomföra den bättre.

Medlemsstaterna har vidtagit åtgärder för att stärka styrningen och övervakningen, bekämpa antiziganism och diskriminering och för att förbättra romernas tillgång till utbildning, sysselsättning, hälso- och sjukvård och bostäder, bland annat genom EU-finansierade initiativ. Resultaten från enkäten om romer från 2024 (*Roma Survey 2024*) visar på förbättringar sedan 2016, bland annat en minskning av allvarlig materiell fattigdom och andelen unga romer som varken arbetar eller studerar, en ökning av andelen romer i avlönat arbete, ökat deltagande i förskoleverksamhet och barnomsorg samt förbättrade bostadsförhållanden. Framstegen varierar dock fortfarande mellan medlemsstaterna och politikområdena, och betydande utmaningar kvarstår när det gäller att omsätta de politiska åtagandena i konkreta förbättringar för romer.

I denna rapport bedöms genomförandet av de nationella strategiska ramarna för romer och vilka framsteg som gjorts mot de mål som fastställs i EU:s strategiska ram för romer. Den omfattar också utvecklingen i utvidgningsregionen och relevanta åtgärder på EU-nivå. Den kompletteras av ett arbetsdokument från kommissionens avdelningar med landsspecifika faktablad som utarbetats av kommissionen och en översikt över nationella kvantitativa mål och rapporterade framsteg som utarbetats av EU:s byrå för grundläggande rättigheter (se bilagan).

I. PARTNERSKAP OCH INSTITUTIONELL KAPACITET

Effektiv styrning är väsentligt för att genomföra de nationella ramarna. Även om alla medlemsstaterna har inrättat styrningsstrukturer som kretsar kring nationella kontaktpunkter för romer, finns det kvar betydande skillnader i institutionell kapacitet, samordning, berörda parters delaktighet och lokalt genomförande. Dessa arrangemang måste stärkas för att omsätta nationella strategier i effektiva åtgärder. Mot denna bakgrund lyfte berörda parter fram ihållande svårigheter med att omsätta de nationella ramarna i effektiva lokala åtgärder. Det gällde särskilt fragmenterad styrning, begränsad kapacitet i kommunerna och politisk känslighet som påverkar prioriteringen och genomförandet av åtgärder för integrering av romer. Detta understryker behovet av starkare stöd genom kapacitetsuppbyggnad och tekniskt bistånd.

Huvudsakliga resultat

Samtliga rapporterande medlemsstater har utsett nationella kontaktpunkter för romer, som har ansvar för att genomföra deras nationella ramar. I flera länder har det vidtagits åtgärder för att stärka de nationella kontaktpunkternas funktion genom att utöka personalen, förbättra de institutionella arrangemangen eller tillhandahålla fler budgetresurser[7]. I flera fall är de nationella kontaktpunkterna direkt involverade i programmens övervakning och samordning[8].

[6] Enkäten omfattar tio medlemsstater (BG, CZ, FR, EL, HU, IE, IT, PT RO, ES) och tre kandidatländer (AL, MK, RS).
[7] BE, BG, CZ, DE, EL, ES, FR, HU, HR, IE, IT, LT, LV, RO, SI, SK.
[8] BG, CZ, EL, ES, FR, HR, HU, LV, IT, RO, SK.

På så vis kan prioriteringar för inkludering av romer integreras bättre i den allmänna socialpolitiken och sammanhållningspolitiken. I Slovakien är t.ex. den nationella kontaktpunkten för romer en fullvärdig medlem i övervakningskommittén för Program Slovakien 2021–2027, ett sammanhållningspolitiskt program som samfinansieras av Europeiska socialfonden+ (ESF+) och Europeiska regionala utvecklingsfonden (Eruf) och samordnar en särskild kommission ägnad åt marginaliserade romska lokala grupper. Cypern har för sin nationella ram inrättat en övervakningskommitté, där ministerier och romska företrädare går samman för att förbättra samordningen och delaktigheten i det politiska beslutsfattandet.

Genomförandet av åtgärder för inkludering av romer är även beroende av samarbete med regionala och lokala myndigheter. Kommunerna är viktiga för att genomföra åtgärderna på viktiga områden som utbildning, bostäder och sociala tjänster. Exempelvis har Grekland infört en ram där 85 kommuner redan har lämnat in lokala handlingsplaner för inkludering av romer i linje med de nationella prioriteringarna.

Totalt 20 medlemsstater[9] övervakar regelbundet genomförandet av sina nationella ramar och har fastställt minst ett kvantitativt eller kvalitativt delmål. Uppmuntrande nog har nästan alla länder med en stor romsk befolkning fastställt kvantitativa delmål och indikatorer för minst fem mål. Tjeckien, Slovakien och Spanien har utvecklat stabila övervakningsstrukturer som är anpassade efter indikatorerna i EU:s strategiska ram för romer, medan Bulgariens ram är mer begränsad men i det stora hela anpassad efter dessa indikatorer. Övervakningsstrukturerna i de övriga medlemsstaterna med en stor romsk befolkning har kommit olika långt i utvecklingen. Vissa indikator- eller delmålvärden hade därför fortfarande inte fastställts eller slutförts vid rapporteringstillfället (se bilagan), vilket påverkar bedömningen av framstegen mot de nationella delmålen.

Där det har fastställts nationella delmål under de nationella strategiska ramarna för romer (målåren varierar) visar den tillgänglig informationen att framstegen mot att nå dem varierar. Bulgarien rapporterar att man nått sina delmål för 2030 inom deltagande i förskole- och gymnasieutbildning och gjort vissa framsteg på andra områden. Slovakien är på rätt väg mot sina delmål för 2030 vad gäller bostäder och delaktighet. Spanien har nått några av sina mål för 2026 när det gäller antiziganism, men släpar efter på andra områden, särskilt när det gäller utbildning. Tjeckien har endast gjort begränsade framsteg eller inga alls mot sina delmål för 2030. Den information som lämnats av Ungern, Grekland och Rumänien gör det inte möjligt att bedöma framstegen mot deras nationella mål (2030 för Ungern och Grekland och 2027 för Rumänien, se bilagan). Analysen från Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter visar att det gjorts förbättringar vad gäller 10 av de 16 indikatorerna sedan 2016. För de flesta av målen i EU:s strategiska ram för romer har det dock inte gjorts tillräckliga framsteg för att uppnå målen till 2030, men när det gäller sysselsättningsmålet ä man för närvarande är på rätt spår.

Bedömning och återstående svårigheter

Medlemsstaterna har fortsatt att stärka styrningsstrukturerna för att stödja integreringen av romer. För en ändamålsenlig sektorsövergripande samordning är det fortfarande nödvändigt att säkerställa att de nationella kontaktpunkterna har tillräcklig institutionell kapacitet och tillräckliga resurser. Integreringen av romer omfattas allt oftare av de allmänna politiska

[9] BE, BG, CY, CZ, EE, EL, ES, FI, HR, HU, IE, IT, LV, LT, NL, PL, RO, SE, SI, SK.

strategierna, men i dessa saknas ofta skyddsåtgärder specifikt för romer och uppsökande åtgärder som säkerställer att romer får tillgång till dem och kan utnyttja dem.

Svag samordning mellan nationella och lokala myndigheter är fortfarande en stor flaskhals, som gör det svårare att omsätta nationella strategier i ändamålsenliga lokala åtgärder. I decentraliserade system fortsätter genomförandet ofta att vara godtyckligt, då kommunerna undviker att genomföra åtgärder som uppfattas som politiskt känsliga, såsom desegregering, och i stället tar till okontroversiella kortsiktiga åtgärder.

För att uppnå konsekventa resultat krävs det mer stabila styrningsarrangemang, däribland tydligare ansvarsområden, ändamålsenlig övervakning och ökad ansvarsskyldighet. Genom att höja samordnings- och administrationskapaciteten, särskilt genom riktad kapacitetsuppbyggnad och lämpliga incitament på kommunal nivå, kan åtgärder för inkludering av romer genomföras bättre och EU-medel utnyttjas mer effektivt. Det är fortfarande mycket viktigt att stärka kopplingen mellan styrningsstrukturerna och genomförandet av EU-finansierade program.

Ytterligare insatser behövs för att förbättra övervakningsramarna runtom i medlemsstaterna. I vissa fall har delmål och indikatorer ännu inte fastställts eller är fortsatt ofullständiga, samtidigt som övervakningen framför allt är beroende av outputindikatorer snarare än resultatindikatorer. Dessa brister är tecken på mer omfattande begränsningar av tillgången till uppgifter och av deras jämförbarhet i hela EU. I åtskilliga medlemsstater fångar den officiella statistiken inte tillräckligt upp de romska befolkningsgrupperna, och det blir då svårt att bedöma ojämlikhet och framsteg över tid. Mer jämförbara metoder, tillsammans med uppdelade data och närmevärden[10] när så är lämpligt och rättsligt tillåtet, skulle stärka det evidensbaserade politiska beslutsfattandet och göra rapporteringen mer fullständig och jämförbar. När urvalsstorlekarna tillåter skulle övervakningen också kunna fånga upp skillnader inom den romska befolkningen, utöver jämförelserna med majoritetsbefolkningen.

Vägledning för ytterligare förbättringar
För att påskynda framstegen mot att nå målen på EU-nivå, i linje med den ”gemensamma men differentierade strategin”, uppmanar kommissionen medlemsstaterna, i synnerhet de med en stor romsk befolkning, att göra följande:

- **Utöka de nationella kontaktpunkternas mandat, bemanning och finansiering**, säkerställa att de verkligen deltar i samordningen och övervakningen av allmänna och riktade politiska strategier och EU-finansierade program, och ge dem möjlighet att följa upp framstegen när det gäller EU:s strategiska ram för romer.
- **Förbättra övervakningen av de nationella strategiska ramarna för romer, för att följa framstegen mot tydliga delmål och resultatindikatorer** anpassade efter EU:s strategiska ram för romer, med hjälp av uppdelade data och närmevärden när så är lämpligt och rättsligt tillåtet.
- **Stegvis öka samordningen av styrningsnivåerna**, framför allt genom att **stärka det lokala genomförandet** genom tydligare ansvarsområden, mer delaktighet för berörda parter, ökad kommunal administrativ kapacitet och förbättrad ansvarsskyldighet.

[10] Finns på https://commission.europa.eu/system/files/2020-10/portfolio_of_indicators_en.pdf.

II. EU-MÅL

I detta avsnitt granskas de framsteg som gjorts med att nå de sju målen i EU:s strategiska ram för romer. För varje mål presenteras de relevanta överordnade delmålen för 2030 i EU:s strategiska ram för romer, vilka utgör de riktmärken som framstegen bedöms efter.

II.I Bekämpa och förhindra antiziganism och diskriminering

Överordnade delmål för 2030 i EU:s strategiska ram för romer:

- Minska den andel romer som utsatts för diskriminering med minst hälften
- Minska den andel av majoritetsbefolkningen som inte känner sig bekväm med att ha romer som grannar med minst en tredjedel

Antiziganism är erkänt som en form av rasism mot romer[11] som fortsätter att driva på social utestängning och diskriminering runtom i EU, och därmed undergräver tillgången till utbildning, sysselsättning, hälso- och sjukvård, bostäder och andra grundläggande tjänster. Eftersom antiziganismen kraftigt påverkar de allmänna framstegen med romers jämlikhet, inkludering och delaktighet, är bekämpningen av den både ett fristående mål och en tvärgående prioritering i EU:s strategiska ram för romer.

Resultaten från enkäten om romer 2024 visar att nästan en av tre romer (31 %) hade upplevt diskriminering på grund av etnisk bakgrund. Förtroendet för institutionerna är också fortfarande på en relativt låg nivå: endast omkring hälften av de romska tillfrågade (49 %) säger sig lita på polisen i sitt land, medan bara två och fem (40 %) uttrycker förtroende för sitt nationella rättssystem. Baserat på resultaten från Eurobarometer 2023 skulle bara 67 % av de tillfrågade från medlemsstaterna känna sig bekväma med att ha daglig kontakt med en romsk kollega på jobbet[12]. Berörda parter betonade att frågan visserligen börjar uppmärksammas mer i politiska ramar, men att arbetet mot antiziganism ändå fortfarande är fragmenterat och ofta kortsiktigt. De underströk att det behövs mer systematiska och integrerade åtgärder.

Huvudsakliga resultat

Under rapporteringsperioden vidtog många medlemsstater åtgärder för att öka medvetenheten om antiziganismen och synliggörandet av den. Vissa medlemsstater[13] höjde sin institutionella kapacitet för att bekämpa antiziganism. Tyskland inrättade ett oberoende centrum för rapportering och information om antiziganism (MIA), Spanien påbörjade utkastet till en statlig pakt mot antiziganism och Litauen inledde samråd med en specialiserad expertkommission för bekämpning av antiziganism. I Tjeckien och Slovakien stärktes policyramarna och de institutionella ramarna genom att ett formellt antagande av definitionen av antiziganism. Ytterligare medvetandehöjande verksamhet för allmänheten omfattade medie- och informationskampanjer, däribland en dokumentärserie i Lettland[14] som producerades inom ramen för den EU-finansierade lettiska plattformen för romer.

[11] Antiziganism (en form av rasism som drabbar romer) är ett strukturellt fenomen med historiska rötter som kan visa sig på institutionell, social och interpersonell nivå. Den har sitt ursprung i hur majoritetsbefolkningen ser på och behandlar dem som betraktas som ”zigenare”. Den uppstår genom en process av ”andrafiering” som bygger både negativa och positiva exotiserande stereotyper.

[12] Nya data när det gäller indikatorn för romska grannar kommer att finnas i den kommande Eurobarometern 2026.

[13] AT, BE, BG, CZ, DE, EL, ES, FR, IE, IT, LV, LT, NL, RO, SK, SE.

[14] Finns på https://www.youtube.com/@KulturasMinistrija/videos.

Flera medlemsstater[15] stärkte sina stödtjänster för offer för diskriminering och hatbrott genom förbättrade klagomålsmekanismer, rättshjälp och uppsökande verksamhet. Bulgarien ordnade t.ex. tusentals rättsliga samråd genom mobila team främst på avsides belägna platser[16], och införde en mobilapp för att underlätta tillgången till rättslig prövning[17].

Medvetandehöjande initiativ och minnesevenemang – såsom minnesdagen för förintelsen av romer och Internationella romadagen – uppmärksammades i större omfattning i många medlemsstater[18] och bidrog till att öka kunskapen om romsk historia och kultur hos allmänheten. Exempelvis finns i Frankrike minnesprojektet i Montreuil-Bellay, där man uppmärksammar förföljelsen av omkring 1 850 romer under andra världskriget och ökar kännedomen genom en minnesplats och ett planerat museum. I oktober 2025 antog det nederländska representanthuset Tseggai-motionen, och erkände formellt nederländska romer, sinter och resandefolk som en nationell minoritet enligt Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter.

Bedömning och återstående svårigheter

Trots den ökande politiska uppmärksamheten nä det gäller antiziganism är genomförandet och verkställandet av åtgärder för att bekämpa antiziganism och diskriminering av romer fortfarande ojämnt och fragmenterat mellan medlemsstaterna, vilket återspeglar ihållande brister i det politiska engagemanget och svaga efterlevnadsmekanismer. Institutionerna blir därför inte tillräckligt ställda till ansvar för exempelvis segregerad utbildning och tvångsavhysningar.

Diskrimineringsfall och hatincidenter är alltjämt underrapporterade på många håll, till följd av lågt förtroende för institutioner, fruktan för repressalier och begränsad kännedom om klagomålsmekanismer. Det råder därför brist på tillförlitliga data, vilket gör det svårt att utforma ändamålsenliga politiska åtgärder och utvärdera dem. Samtidigt är oron över polisens metoder – däribland etnisk profilering och oproportionerligt våld – något som fortsätter uppges vara stora hinder för förtroende och inkludering.

På både nationell och subnationell nivå finns det bestående luckor i de etniskt uppdelade uppgifterna om diskriminering av romska befolkningsgrupper och om diskriminering på flera grunder. I kombination med ojämna övervakningsmetoder fortsätter detta att försvåra bedömningen av trender och resultat. I många medlemsstater har likabehandlingsorganen begränsat med resurser, befogenheter eller oberoende, och blir då mindre förmögna att tillhandahålla effektiv prövning och engagera sig i strategiska rättstvister. Medlemsstaterna var tvungna att införliva de nya EU-direktiven om likabehandlingsorgan[19] senast i juni 2026. Att de efterlevs fullständigt och korrekt kommer att vara avgörande för att stärka likabehandlingsorganens oberoende, resurser och ändamålsenlighet och för att åtgärda dessa brister.

---

[15] AT, BG, CZ, DE, EL, ES, FI, HR, IE, IT, LT, LV, SK.
[16] Finns på https://www.justice.government.bg/home/index/1201f1c6-798b-41b6-a874-052e228ac8a1?top=1
[17] Finns på https://apps.apple.com/bg/app/%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%BD%D0%B8-%D0%BC%D0%B8/id6471497775.
[18] AT, BE, BG, CY, CZ, DE, EE, EL, ES, FR, HR, HU, IT, LU, LV, LT, NL, PT, RO, SK.
[19] Rådets direktiv (EU) 2024/1499 av den 7 maj 2024 och Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2024/1500 av den 14 maj 2024 om standarder för likabehandlingsorgan. Finns på https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1499/oj och https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1500/oj.

Vägledning för ytterligare förbättringar
För att påskynda framstegen mot att nå målen på EU-nivå, i linje med den ”gemensamma men differentierade strategin”,uppmanar kommissionen medlemsstaterna att göra följande:

- **Stärka genomförandet och upprätthållandet av EU:s lagstiftning mot diskriminering och hatbrott** genom att i) säkerställa lämpliga påföljder, ii) förbättra tillgången till klagomålsmekanismer, iii) systematiskt dokumentera fall av antiziganism, och iv) ta itu med underrapportering genom åtgärder som bygger upp förtroendet för offentliga institutioner och övervaka förändringar i förtroendet för institutionerna.
- **Främja allmänhetens medvetenhet, hågkomst och utbildningsinitiativ med avseende på romsk historia, kultur och antiziganism**, däribland genom skolans läroplaner, utbildning av lärare, medieengagemang och minnesverksamheter för att bekämpa stereotyper och fördomar i samhället.
- **Systematiskt ta itu med antiziganism på alla de sektorsspecifika politikområdena** – främst inom utbildning, sysselsättning, hälso- och sjukvård och bostäder – genom att gripa sig an diskriminering, stärka institutionernas praxis och främja medvetandehöjande åtgärder och utbildning för viktiga yrkesverksamma.

II.II Minska fattigdom och social utestängning

Överordnade delmål för 2030 i EU:s strategiska ram för romer:
- Minska fattigdomsklyftan mellan romer och majoritetsbefolkningen med minst hälften
- Minska fattigdomsklyftan mellan romska barn och andra barn med minst hälften

Ihållande fattigdom bland romer är alltjämt ett allvarligt problem i hela EU. Barnen drabbas oproportionerligt, då de från tidig ålder utsätts för kumulativa ogynnsamma faktorer som ökar risken för utestängning mellan generationerna och avsevärt begränsar den sociala rörligheten.

Resultaten från enkäten om romer 2024 bekräftar att fattigdom och ekonomiska svårigheter är fortsatt utbrett i de romska befolkningsgrupperna. Totalt löper 77 % av alla romska barn risk för fattigdom – cirka fyra gånger mer än för majoritetsbefolkningen. Dessutom lever 40 % i hushåll som präglas av allvarlig materiell fattigdom[20]. Detta är en viss förbättring sedan 2016 (66 %), men nivåerna är alltjämt markant högre än för majoritetsbefolkningen (7 %[21]). Berörda parter betonade att fattigdomen bland romer är av en flerdimensionell och generationsöverskridande karaktär och att det behövs integrerade politiska åtgärder på de olika sektorsområdena (utbildning, sysselsättning, hälso- och sjukvård samt bostäder). De noterade också att även om flera medlemsstater har stärkt de sociala trygghetssystemen, höjt de ekonomiska förmånerna eller förbättrat tillgången till dem, är åtgärderna för att motverka fattigdom och social utestängning bland romer fortfarande begränsade, särskilt de som syftar till att övervinna hinder för tillgång till allmänt stöd, såsom administrativa hinder, begränsad tillgång till information och lågt förtroende för offentliga institutioner.

Huvudsakliga resultat

[20] Allvarlig materiell fattigdom definieras som ett hushålls oförmåga att ha råd med minst fyra av nio nödvändiga förnödenheter eller utgifter, däribland tillräcklig uppvärmning, regelbundna näringsrika måltider och oväntade utgifter (undersökningen om romer 2024, s. 32).
[21] Finns på Eurostat 2020, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_mddd11__custom_22313195/default/table.

Många medlemsstater[22] rapporterade åtgärder i syfte att förbättra tillgången till socialt skydd, särskilt genom uppsökandemekanismer som Belgiens *Bridging Figures* (i Flandern), som nådde ut till tusentals utsatta familjer, inklusive många romer, och som gav praktiskt stöd för tillträde till lokala skolor och offentliga tjänster. På det sättet byggdes det upp ömsesidigt förtroende mellan lokala romer och offentliga institutioner, och de romska invånarna fick samtidigt mer självtillit.

Ett begränsat antal medlemsstater[23] rapporterade att de genomfört åtgärder mot fattigdom och social utestängning, inriktade på romer, och vissa medlemsstater[24] arbetar med dessa problem som en övergripande fråga i andra sektorsspecifika mål. I de italienska projekten Accedere och Salute, samfinansierade av ESF+ och med tonvikt på romer som en av de missgynnade grupperna, tillämpade man t.ex. en integrerad, tvärgående modell med vars hjälp det gick att avsevärt få ner antalet invånare i segregerade bosättningar.

Flera medlemsstater[25] rapporterade också att de fokuserat på barnfattigdom bland romer med stöd av EU:s finansieringsinstrument. Bulgarien hade t.ex. infört en ordning som samfinansieras genom ESF+ för att tillhandahålla måltidskuponger och stöd till barn från missgynnade familjer, och Kroatien hade placerat ut mobila uppsökande grupper för att stödja familjer i isolerade bosättningar[26].

Bedömning och återstående svårigheter

Trots pågående insatser är fattigdomen bland romska grupper fortsatt utbredd och utgör alltjämt en av de mest envisa formerna av socioekonomisk utestängning i EU. Vissa framsteg har rapporterats, särskilt genom åtgärder som förbättrar tillgången till socialt skydd och sociala tjänster. Framstegen är dock fortfarande begränsade och ojämna, då de flesta åtgärder mest går ut på att ge tillgång till bidrag i stället för att ta itu med de strukturella drivkrafterna bakom fattigdomen.

Covid-19-krisen förvärrade situationen, gjorde att de klyftor som fanns blev större och medförde att vissa av de framsteg som uppnåtts fram till 2020 gick tillbaka. Effekterna fortsatte att märkas av under hela rapporteringsperioden. Territoriella skillnader och ojämn fördelning av tjänster förhindrar ytterligare inkluderingen, särskilt i avlägsna områden. Myndigheterna bör proaktivt ta itu med ”osynliga hinder” såsom digital utestängning och brist på identitetshandlingar eller lagfartsbevis, som hindrar de mest marginaliserade hushållen och hemlösa romerna från att få tillgång till socialt skydd.

Fattigdom och social utestängning bland romer beror på sammanlänkade, djupt rotade missgynnade förhållanden som befästs från generation till generation. För att komma till rätta med dessa problem krävs det samordnade politiska åtgärder där socialt skydd kombineras med åtgärder inom utbildning, sysselsättning, bostäder och hälsa.

Vägledning för ytterligare förbättringar

För att påskynda framstegen mot att nå målen på EU-nivå, i linje med den ”gemensamma men differentierade strategin”,uppmanar kommissionen medlemsstaterna att göra följande:

[22] AT, BE, BG, FI, FR, DE, EL, HU, IT, NL, RO, SK, ES.
[23] FI, HR, ES, PL, RO, SK.
[24] AT, CZ, IT, RO, SK.
[25] BG, HR, ES, IT, SI, LU.
[26] Finns på https://www.centar-medjimurje.hr/.

- **Anpassa åtgärderna för inkludering av romer till den allmänna politiken mot fattigdom och för barns rättigheter**, däribland genom skyddsåtgärder och indikatorer specifikt för romer för att säkerställa lika tillgång för romska familjer och barn.
- **Förbättra tillgången till socialt skydd och offentliga tjänster**, däribland genom att förenkla de administrativa förfarandena och bemöta ”osynliga hinder” såsom digital utestängning, avsaknad av identitetshandlingar eller fastighetshandlingar och begränsad uppsökande verksamhet bland de mest marginaliserade romerna.
- **Utarbeta integrerade, långsiktiga åtgärder mot fattigdom och social utestängning bland romer**, där socialt skydd kombineras med åtgärder i fråga om utbildning, sysselsättning, bostäder och hälso- och sjukvård för att komma till rätta med strukturella och generationsöverskridande ogynnsamma faktorer.

Principerna för en effektiv politik för fattigdomsbekämpning som ges ut tillsammans med strategin för fattigdomsbekämpning är avsedda som vägledning för strategier mot fattigdom på nationell, regional och lokal nivå. De innehåller följande punkter som är särskilt relevanta i samband med denna rapport:

- **De finansiella resurserna anpassas till de politiska målen genom att EU-medel används**, inbegripet medel kopplade till genomförandet av planerna för nationellt och regionalt partnerskap, för att stödja och komplettera de nationella, regionala och lokala myndigheternas insatser för att **bekämpa fattigdom och social utestängning**.
- **Riktade åtgärder** utformas för att stödja **grupper med större risk att drabbas av fattigdom eller social utestängning**, däribland romer.
- Det finns **riktade program** för att förbättra nivån och **kvaliteten på utbildningsmöjligheterna** för elever och studenter från låginkomsthushåll (ytterligare finansiering för skolor, fortbildning för lärare, mentorskap, stipendier och ekonomiskt stöd, tillgång till lokaler och material, åtgärder för att motverka segregering, inbegripet för romer osv.).
- Det har gjorts en **systematisk kartläggning av segregerade romska bosättningar** med samtycke från de berörda grupperna, inbegripet en bedömning för att identifiera fattigdomsrisker, allvarlig materiell fattigdom och klyftor i tillgången till grundläggande tjänster, samtidigt som de berörda gruppernas deltagande i stadsplaneringen säkerställs.

II.III Främja delaktighet genom stärkt egenmakt, samarbete och förtroende

Överordnade delmål för 2030 i EU:s strategiska ram för romer:

- Göra det möjligt för minst 90 icke-statliga organisationer att delta i EU-omfattande samordnad övervakning från det romska civilsamhället
- Säkerställa att romska icke-statliga organisationer deltar som fullvärdiga medlemmar i övervakningskommittéerna för alla program som är inriktade på den romska befolkningens behov
- Fördubbla andelen romer som anmäler diskriminering när den inträffar
- Främja romers delaktighet i det politiska livet på lokal, regional och nationell nivå samt EU-nivå, i medlemsstater med betydande romsk befolkning

Att romer är delaktiga på ett meningsfullt sätt är väsentligt för att komma till rätta med långvarig ojämlikhet, stärka den demokratiska samhällsstyrningen och bygga upp förtroendet för offentliga institutioner. Medvetenheten om institutionella stödstrukturer har ökat, då 46 % av de romska tillfrågade hade hört talas om minst ett likabehandlingsorgan eller en liknande institution, jämfört med 29 % 2016. Berörda parter betonade att romernas delaktighet, trots att de formella deltagandestrukturerna har utökats, ofta förblir begränsad eller symbolisk. Instabil finansiering och i vissa fall begränsningar av det medborgerliga utrymmet fortsätter att begränsa den meningsfulla delaktigheten.

Huvudsakliga resultat

Medlemsstaterna rapporterade gradvisa framsteg med romers politiska deltagande på både lokal och nationell nivå. Romer tar allt oftare plats i kommunfullmäktige[27], som borgmästare eller kommunalråd[28] och i de nationella parlamenten[29]. Det är en positiv utveckling, men på det hela taget är den romska delaktigheten i det politiska beslutsfattandet fortfarande begränsad, och romska företrädare är fortsatt avsevärt underrepresenterade på folkvalda och högt uppsatta offentliga befattningar i de flesta medlemsstater.

Flera medlemsstater[30] rapporterade att de hade inrättat eller förstärkt de rådgivande organen under genomförandet av de nationella ramarna och tillhörande politiska processer, där det romska civilsamhället hade deltagit. Exempelvis har Österrikes dialogplattform för romer, som finansieras av EU, tydligt etablerat sig som ett stabilt instrument som underlättar dialogen mellan det romska civilsamhället och den offentliga förvaltningen. I Tyskland finns en deltagarinriktad datadialog, ledd av den federala antidiskrimineringsbyrån, där offentliga myndigheter och civilsamhället tillsammans utvecklar metoder som är godkända av romerna för att samla in data om diskriminering.

På gräsrotsnivå rapporterade flera medlemsstater[31] romskt engagemang i nedifrån-och-upp-initiativ. Ett belysande exempel är Slovakiens EU-finansierade deltagarinriktade projekt med utvecklingsteam, där över 120 samhällsforum organiserades till stöd för lokal planering, och Estland som fokuserade på att stärka den lokala dialogen genom att öppna det romska ungdomscentrumet i Valga och det romska kulturcentrumet i Tallinn.

Bedömning och återstående svårigheter

Att det inrättas rådgivande organ är ett tecken på att institutionerna allt mer inser vikten av romers delaktighet, men engagemanget förblir ofta begränsat till formellt samråd med begränsad inverkan på agendan och de politiska resultaten. Det är fortfarande en viktig uppgift att säkerställa att delaktigheten har en konkret effekt på politiska strategier och resultat.

Deltagarinriktad övervakning av grundläggande rättigheter utvecklas gradvis runtom i EU, och flera medlemsstater inrättar specialiserade organ som ska ha tillsyn över genomförandet av åtgärder mot hatbrott och diskriminering[32]. Metoderna är emellertid fortfarande inkonsekventa, och administrativa, rättsliga och ekonomiska hinder fortsätter att begränsa den operativa och opinionsbildande kapaciteten för många romska och pro-romska organisationer, särskilt lokalt. Detta påverkar sådana organisationers förmåga att engagera sig i övervakning, stödja lokala

[27] AT, BG, CZ, IT, ES.
[28] BG, EL, SK.
[29] RO, SK, IE, HR och senast även i HU.
[30] AT, BE, BG, CZ, EL, ES, FR, IT, IE, LV, NL, SK.
[31] BE, BG, CZ, FR, EL, HU, IT, RO, SK.
[32] AT, IE, DE, HU, HR.

grupper och delta i politiska processer. Lågt förtroende för institutioner, erfarenheter av diskriminering och i vissa fall begränsningar av det medborgerliga utrymmet fortsätter att undergräva delaktigheten och engagemanget.

Vägledning för ytterligare förbättringar
För att påskynda framstegen mot att nå målen på EU-nivå, i linje med den ”gemensamma men differentierade strategin”,uppmanar kommissionen medlemsstaterna att göra följande:

- **Stärka de institutionella ramarna för romers delaktighet och främja politisk representation av romer**, så att romska företrädare och romska och pro-romska organisationer har meningsfull och mångsidig representation och inflytande över agendorna, beslutsfattandet, genomförandet och övervakningen nationellt, regionalt och lokalt.
- **Öka den deltagarinriktade övervakningen och ansvarsskyldigheten**, genom att systematiskt involvera det romska och pro-romska civilsamhället i datainsamling, tillsyn och övervakning av åtgärder mot diskriminering och för inkludering av romer, även som fullvärdiga medlemmar i relevanta övervakningskommittéer.
- **Tillhandahålla hållbart stöd för romska och pro-romska organisationer genom** förenklade administrativa förfaranden, flerårig finansiering och kapacitetsuppbyggnad, och samtidigt skydda det medborgerliga utrymmet, hantera diskriminering och stärka förtroendet för offentliga institutioner.

II.IV Öka faktisk lika tillgång till inkluderande allmän utbildning av god kvalitet

Överordnade delmål för 2030 i EU:s strategiska ram för romer:
- Minska skillnaden i deltagande i förskoleverksamhet och barnomsorg med minst hälften
- Minska den andel romska barn som går i segregerade grundskolor med minst hälften
- Minska skillnaden i fråga om fullgörande av gymnasieutbildning med minst en tredjedel

Utbildning är en viktig förutsättning för lika möjligheter, social rörlighet och aktivt deltagande i samhället, och rätten till inkluderande utbildning av god kvalitet finns med i den första principen i den europeiska pelaren för sociala rättigheter. För många romer är dock lika tillgång till inkluderande allmän utbildning av god kvalitet fortfarande något ouppnåeligt, trots att det är nödvändigt för att de ska komma ur utanförskapet och kunna delta fullt ut i samhället och ekonomin.

Resultaten från enkäten om romer 2024 visar på en del framsteg på det här området, men skillnader kvarstår. Deltagandet i förskoleverksamhet och barnomsorg[33] ökade från 42 % 2016 till 53 % 2024, men ligger fortfarande långt under EU-genomsnittet på 95 %[34]. Endast omkring en tredjedel av de unga romerna slutför en gymnasieutbildning, vilket ska jämföras med fler än fyra av fem i majoritetsbefolkningen. Segregeringen finns också kvar, och nästan hälften av de romska barnen går i skolor där de flesta eller alla klasskamrater är romer. Berörda parter konstaterade vissa framsteg, särskilt inom förskoleverksamhet och barnomsorg och med insatser för att minska antalet unga romer som lämnar skolan med högst grundskoleutbildning.

[33] För barn mellan tre års ålder och grundskoleåldern.
[34] Finns på Eurostat 2023, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uoe_enra21/default/table?lang=en.

Samtidigt betonade de att det för fortsatta framsteg med en inkluderande utbildning behövs kraftfullare desegregeringsåtgärder, långsiktig finansiering och förbättrad övervakning.

Huvudsakliga resultat

Under rapporteringsperioden vidtog nästan samtliga rapporterande medlemsstater[35] åtgärder för att göra sina utbildningssystem mer inkluderande och förbättra tillgången till utbildning av god kvalitet för romska barn. Deltagandet i förskoleverksamhet och barnomsorg ökade markant, särskilt i Bulgarien, Ungern, Slovenien och Slovakien, där regeringarna ökade närvaron i kostnadsmässigt överkomlig eller obligatorisk förskola och förbättrade samarbetet med romska föräldrar. Mer stöd gjordes också tillgängligt för romska elever i gymnasie- och högskoleutbildning, och flera länder ökade tillgången till stipendier, mentorskap och aktiva åtgärder[36]. Så var t.ex. fallet i Rumänien, där över 72 000 romska elever fick sociala stipendier. Ungern har ett nätverk med 180 *tanodas* som hjälper främst romska elever från missgynnade förhållanden genom aktiviteter utanför läroplanen så att de inte hoppar av.

I vissa medlemsstater[37] har EU-finansierade pilotprojekt – särskilt inom ramen för ESF+ och faciliteten för återhämtning och resiliens – skalats upp och införlivats i de nationella utbildningssystemen. Exempelvis har Bulgarien omplacerat fler än 1300 utbildningsförmedlare från projektbaserat stöd till permanenta statligt finansierade poster. Vissa medlemsstater[38] har också vidtagit åtgärder för att hantera segregeringen mer direkt, med bland annat transportstöd, anpassningar av inskrivningsförfaranden och extra undervisningspersonal. I Slovakien har rättsligt bindande standarder införts som förbjuder segregering i utbildningsväsendet, tillsammans med en metodhandbok för skolorna[39].

Bedömning och återstående svårigheter

Med utgångspunkt i de senaste framstegen måste det göras mer för att åtgärda de ihållande skillnaderna i utbildningsresultat mellan romerna och majoritetsbefolkningen. I synnerhet är det nödvändigt att öka deltagandet i förskoleverksamhet och barnomsorg och öka andelen som slutför en gymnasieutbildning. Att driva fram systembaserade strategier för desegregering[40] på alla utbildningsnivåer är avgörande för att säkerställa lika tillgång till utbildning av god kvalitet och bryta cirkeln av underläge. Samtidigt kan det förbättra resultaten ytterligare för romska studerande om man säkerställer att inkluderande vanliga skolor ger heltäckande stöd som omfattar både socialt, emotionellt, psykologiskt och språkligt stöd.

Många åtgärder för inkluderande utbildning bygger fortfarande på kortsiktig projektfinansiering, medan övervakningen av desegegeringsresultaten är fortsatt ojämn, vilket begränsar deras hållbarhet och effektivitet. Befintliga initiativ – såsom medlare, handledning och pilotprogram – utgör en stark grund som kan utökas och införlivas i hållbara, systemomfattande strategier.

Vägledning för ytterligare förbättringar

[35] AT, BE, BG, HR, CY, CZ, DK, EE, EL, ES, FI, FR, HU, IE, IT, LV, LT, NL, PL, PT, RO, SE, SI, SK.
[36] HR, HU, PL, PT, RO.
[37] BG, CZ, SK.
[38] BG, CZ, HR, HU, RO, SK.
[39] Finns på https://www.minedu.sk/standardy-dodrziavania-zakazu-segregacie/.
[40] Med systembaserade strategier för desegregering menas samordnade strukturella och politiska åtgärder som syftar till att undanröja segregering och säkerställa lika tillgång till inkluderande utbildning av god kvalitet för alla studerande, inklusive romska barn.

För att påskynda framstegen mot att nå målen på EU-nivå, i linje med den ”gemensamma men differentierade strategin”, uppmanar kommissionen medlemsstaterna att göra följande:

- **Stärka en systembaserad desegregering på alla utbildningsnivåer** genom att förebygga och ta itu med segregeringen och tillämpa lagstiftningen mot diskriminering i praktiken, och även säkerställa tillräckligt utbildningsmässigt, psykologiskt och språkligt stöd, samtidigt som man förbättrar samordningen mellan utbildningstjänster, sociala tjänster och familjetjänster och övervakar framstegen mot en inkluderande allmän utbildning av god kvalitet, särskilt i medlemsstater med en stor romsk befolkning.
- **Övergå från kortsiktig projektfinansiering till hållbara, flexibla och lyhörda finansieringsramar för inkluderande utbildning**, så att skolor och kommuner kan fördela resurser efter behov, bibehålla stödpersonal och fortsatt vidta långsiktiga inkluderande åtgärder.
- **Stärka tillgången till förskoleverksamhet och barnomsorg och stödja romska elevers övergång till och slutförande av gymnasieutbildning** genom ekonomiskt överkomligt och tillgängligt tillhandahållande, riktad uppsökande verksamhet och föräldraengagemang, mentorskap och åtgärder för att förhindra att unga lämnar skolan med enbart grundskoleutbildning.

II.V Öka faktisk lika tillgång till hållbar sysselsättning av god kvalitet

Överordnade delmål för 2030 i EU:s strategiska ram för romer:

- Minska sysselsättningsgapet mellan romer och majoritetsbefolkningen med minst hälften
- Minska sysselsättningsgapet mellan kvinnor och män bland romer med minst hälften
- Minska klyftan vad gäller unga romer som varken arbetar eller studerar med minst hälften

Inkludering på arbetsmarknaden är en viktig drivkraft för fattigdomsminskning, social sammanhållning och aktivt deltagande i samhället. När EU nu får hantera demografiska förändringar och tilltagande arbetskrafts- och kompetensbrist, blir det allt viktigare att fullt ut utnyttja den mänskliga potential som finns. Romerna har en av Europas yngsta befolkningsgrupper och representerar därmed en växande andel nykomlingar på framtidens arbetsmarknad i flera medlemsstater. Trots det råkar fortfarande många ut för diskriminering, begränsad tillgång till utbildning och otrygga anställningsformer. Framsteg med jämlikheten och inkluderingen för romer skulle därför bidra till social sammanhållning och ekonomisk tillväxt.

Enligt enkäten om romer 2024 har 54 % av romerna ett avlönat arbete, jämfört med 43 % 2016, men detta är ändå långt under sysselsättningsgraden i majoritetsbefolkningen (75 %[41]). Andelen unga romer som varken arbetar eller studerar minskade också från 62 % 2016 till 47 % 2024, även om den fortfarande är betydligt högre än för majoritetsbefolkningen (9 %)[42]. Ojämlikheten i sysselsättning är särskilt uttalad för kvinnor: endast 38 % av de romska kvinnorna har ett avlönat arbete, att jämföra med 69 % av de romska männen, vilket tydligt visar en ihållande könsklyfta. Emellertid visar enkäten att nästan alla sysselsättningsmålen i EU:s strategiska ram för romer går att nå till 2030, då det har gjorts betydande förbättringar i Bulgarien, Ungern, Italien och Spanien. Berörda parter betonade att det finns ihållande hinder för inkludering på arbetsmarknaden, däribland diskriminering, bristande jämställdhet och

[41] Finns på https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsi_emp_a__custom_22319809/default/table.
[42] Finns på https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/edat_lfse_20/default/table.

fragmenterade stödsystem. De påpekade att sådana arbetssätt som mentorskap och medling, kompenserande utbildning och riktat stöd till romska kvinnor är effektiva åtgärder, och noterade att romskt entreprenörskap har potential att understödja lokal socioekonomisk utveckling.

Huvudsakliga resultat

De flesta rapporterande medlemsstater[43] har genomfört åtgärder för att förbättra romernas tillgång till hållbar sysselsättning av god kvalitet, såsom praktikplatser, lärlingsplatser och yrkesutbildningsprogram. En utveckling värd att notera i Italien och Spanien är tonvikten på digital inkludering och framtidsinriktad kompetens, i syfte att ge romerna bättre tillgång till tjänstesektorn och den digitala sektorn[44].

Det uppkommer även lokala och regionala initiativ för romer som varken arbetar eller studerar[45] och romska kvinnor[46]. Finland t.ex. har inrättat en särskild reserv där arbetsgivare kan rekrytera romska praktikanter i olika sektorer[47], medan Sverige har utvecklat uppsökande verktyg på romanispråken för att engagera unga arbetssökande. Den sociala ekonomin innebär också en väg till integration på arbetsmarknaden[48]. Slovakien sysselsätter nu över 10 100 romer i sociala företag, Grekland har inrättat 14 romska sociala kooperativa företag och Tjeckien har lagt fram en lag om integrerat socialt entreprenörskap.

Utöver de etablerade medlarrollerna inom olika sektorer[49] innehar romerna i allt högre grad administrativa befattningar på högre nivå. Irlands justitiedepartement har lanserat ett pilotprogram för praktik inom statsförvaltningen för resande och romer. Flera medlemsstater[50] rapporterar att de kombinerar sysselsättningsstöd med åtgärder för social inkludering såsom mentorskap, ofta genom finansiering från ESF +. Ett exempel är det belgiska projektet Rom Werkt som använder medel från ESF + för att erbjuda kulturellt känsligt stöd till sysselsättning och deltagande som är anpassat till romernas behov.

Bedömning och återstående svårigheter

Trots en gradvis förbättring sedan 2016 är romernas deltagande på arbetsmarknaden fortfarande mycket lägre än majoritetsbefolkningens. En stor strukturell utmaning är alltjämt övergången från informell eller lågkvalificerad anställning till mer stabila arbetstillfällen av högre kvalitet, något som ofta hindras av kompetensklyftor och segmentering i yrkeslivet. För att ta itu med klyftorna och bryta den generationsöverskridande fattigdomscirkeln bör medlemsstaterna prioritera vuxenutbildning och livslångt lärande, och tillhandahålla kompenserande utbildning och kompetensstöd så att unga som bara har grundskoleutbildning och vuxna kan gå vidare till stabil sysselsättning av god kvalitet.

Många medlemsstater jobbar fortfarande framför allt med allmänna sysselsättningsåtgärder som ofta inte innefattar uppsökande verksamhet och skyddsåtgärder som är specifikt inriktade på romer. Den riktade uppsökande verksamheten, i synnerhet till romer som varken arbetar

[43] AT, BE, BG, HR, CY, CZ, DK, EE, FI, FR, HU, IE, IT, LV, LT, PL, RO, SK, EL, ES, SE.
[44] Accedere|Invitalia är genomfört i IT, medan Acceder är genomfört i ES *Gabinete de Comunicación*.
[45] BG, EE, HR, LV, RO, SK.
[46] HU, IE, LT, PT, FI, SE, AT, CZ, ES, SI.
[47] Finns på https://romako.diak.fi/romako-askeleet-huomiseen/.
[48] CZ, EL, SK, HU, IE.
[49] BG, ES, FR, HR, PL, PT, RO, SK.
[50] AT, BE, EL, ES, FR, IT, SK.

eller studerar och till romska kvinnor, är fortsatt begränsad, vilket gör sysselsättningsstödet mindre effektivt.

Den utökade sociala ekonomin ger visserligen nya möjligheter till integration på arbetsmarknaden, men den är fortfarande begränsad i omfattning och erbjuder ännu inte någon heltäckande väg mot hållbar sysselsättning för de flesta romska arbetssökande. Ihållande diskriminering på arbetsmarknaden och skillnader i sysselsättning mellan kvinnor och män är fortsatt de största hindren, samtidigt som många initiativ fortfarande är kortsiktiga, vilket begränsar deras hållbarhet och övergången till stabil sysselsättning.

Vägledning för ytterligare förbättringar
För att påskynda framstegen mot att nå målen på EU-nivå, i linje med den ”gemensamma men differentierade strategin”, uppmanar kommissionen medlemsstaterna att göra följande:

- **Stärka det riktade sysselsättningsstödet för romer**, särskilt för unga och kvinnor, genom uppsökande verksamhet, vägledning och aktivering, i samarbete med arbetsgivare och offentliga arbetsförmedlingar och arbetsmarknadens parter, även genom initiativ inom den sociala ekonomin där så är lämpligt.
- **Kombinera riktat sysselsättningsstöd till romer** med tillgängliga vägar till yrkesutbildning, vuxenutbildning och livslångt lärande eller kompenserande utbildning, och samtidigt säkerställa att allmänna sysselsättningsåtgärder i praktiken når fram till romerna och förbättrar tillgången till hållbar sysselsättning av god kvalitet.
- **Utöka insatserna mot diskriminering på arbetsmarknaden och antiziganism**, däribland genom medvetandehöjande åtgärder och starkare upprätthållande av lagstiftningen om likabehandling i samarbete med likabehandlingsorgan och det romska civilsamhället.

II.VI Förbättra romers hälsa och deras faktiska lika tillgång till hälso- och sjukvård samt sociala tjänster av god kvalitet

Överordnade delmål för 2030 i EU:s strategiska ram för romer:
- Minska gapet i förväntad livslängd mellan romerna och majoritetsbefolkningen med minst hälften

Tillgång till hälso- och sjukvård är en grundläggande rättighet och en hörnsten i den sociala inkluderingen. Många romska grupper lever dock ännu under förhållanden som påverkar deras hälsa negativt, med t.ex. dåliga bostäder och sanitära förhållanden, exponering för miljörisker och begränsad tillgång till grundläggande tjänster. Barriärer som avsaknad av sjukförsäkring, administrativa hinder, avstånd till vårdinrättningar och diskriminering i hälso- och sjukvårdsmiljöerna begränsar tillgången ytterligare, och det får konsekvenser för både enskilda personer och samhället.

Resultaten från enkäten om romer 2024 bekräftar att det fortfarande finns stora ojämlikheter på hälsoområdet. Romska män lever i genomsnitt åtta år mindre, och kvinnor 7,4 år mindre, än majoritetsbefolkningen. De skillnaderna är tecken på ihållande ojämlikhet i tillgången till hälso- och sjukvård och på mer allmänna socioekonomiska nackdelar. Berörda parter rapporterade att romernas hälsoresultat påverkas kraftigt av sociala bestämningsfaktorer som bostad, sysselsättning, fattigdom och diskriminering. De efterlyste integrerade åtgärder där hälso- och sjukvård kombineras med socialt stöd och uppsökande verksamhet till grupperna i

fråga. Romska kvinnor konstaterades vara drabbade av särskilt höga hälsorisker, särskilt i tillgången till mödravård och reproduktiv hälsa, vilket visar att det behövs riktade och kulturellt medvetna tjänster.

Huvudsakliga resultat

Många medlemsstater[51] har genomfört åtgärder för att förbättra hälsan och tillgången till hälso- och sjukvård och sociala tjänster för romer. Flera medlemsstater[52] har sett till att interkulturella medlare får en ännu mer institutionaliserad roll, med etablerade nätverk för att hjälpa romer att navigera i hälso- och sjukvårdssystemen, förbättra kommunikationen med vårdinrättningarna och öka andelen fullföljda behandlingar. Rumänien t.ex. har ett stabilt nätverk med hälsorådgivare och sjuksköterskor i närvården, och Portugal ordnar utbildning för hälso- och sjukvårdspersonal om strukturella ojämlikheter och hinder som bidrar till den lägre förväntade livslängden bland romer.

Grekland och Bulgarien har utökat tillgången till grundläggande hälso- och sjukvårdstjänster för oförsäkrade romer, med bl.a. garanterad screening av nyfödda oavsett försäkringsstatus. Andra[53] har investerat i kunskapsuppbyggnad om romers hälsa, bland annat genom särskilda enkäter, riktad datainsamling med skyddsåtgärder och förbättrade övervakningsverktyg. I Tjeckien har man förlängt tidsfristen för ansökningar till ersättningssystemet för olagligt steriliserade romska kvinnor, så att fler offer kan ansöka.

Bedömning och återstående svårigheter

Att uppnå ändamålsenlig och skälig tillgång till hälso- och sjukvård och sociala tjänster är fortfarande en viktig uppgift, särskilt för romer som lever i marginaliserade områden, landsbygdsområden eller avlägsna områden och för dem som saknar stabil administrativ ställning. Hälso- och sjukvård tillhandahålls främst genom allmänna system. Åtgärder såsom medlare har gjort att fler har kunnat sökas upp, men effekterna förblir ofta lokala och beroende av kortsiktig finansiering. Oförsäkrade romer – däribland vissa rörliga EU-medborgare och odokumenterade tredjelandsmedborgare – löper fortfarande risk för uteslängning i flera medlemsstater.

Diskriminering och antiziganism i vårdmiljöer fortsätter att undergräva förtroendet och hindra att personer söker vård i tid. Dessutom hämmas det evidensbaserade politiska beslutsfattandet av att uppföljningen av romers hälsoresultat är begränsad. Utan ett helhetsgrepp för att komma till rätta med de bredare sociala bestämningsfaktorerna för hälsa, och utan samordnade insatser över politikområdena, är det inte troligt att en förbättrad tillgång till vård räcker för att minska ojämlikheten i någon högre grad. Åtgärderna bör innefatta bättre psykiskt och emotionellt stöd för att hantera den stress och det trauma som ihållande diskriminering och social utestängning orsakar på lång sikt.

Vägledning för ytterligare förbättringar

För att påskynda framstegen mot att nå målen på EU-nivå, i linje med den ”gemensamma men differentierade strategin”, uppmanar kommissionen medlemsstaterna att göra följande:

- **Säkerställa lika och ändamålsenlig tillgång till hälso- och sjukvård av god kvalitet** genom att minska de administrativa, finansiella och övriga hinder som

[51] BE, BG, CZ, FI, FR, DE, EL, HU, IT, NL, RO, SK, ES.
[52] BE, BG, ES, LV, LT, PL, RO, SK.
[53] SK, SI, FR, ES, IE.

drabbar romska grupper, däribland hinder kopplade till försäkringsskydd, dokumentation, fattigdom eller boendestatus, och samtidigt stärka den förebyggande vården, mödravården samt den reproduktiva och den psykiatriska vården.

- **Institutionalisera och på ett hållbart sätt finansiera romska hälsomedlare och uppsökande tjänster till romska befolkningsgrupper**, särskilt i marginaliserade och avlägsna områden, och samtidigt främja kulturellt medveten hälso- och sjukvård, hälsokompetens och samarbete mellan hälso- och sjukvården, sociala tjänster och romska grupper.
- **Hantera de sociala bestämningsfaktorerna för hälsa** genom integrerade strategier som kopplar hälso- och sjukvården till bostad, sanitet, utbildning, sysselsättning och fattigdomsminskning, stödda av starkare övervakning, romsk delaktighet och hållbar finansiering, särskilt i medlemsstater med en stor romsk befolkning.

II.VII Öka romers faktiska lika tillgång till adekvat och desegregerat boende och grundläggande tjänster

Överordnade delmål för 2030 i EU:s strategiska ram för romer:

- Minska klyftan i fråga om bostäder med allvarliga brister med minst en tredjedel
- Säkerställa att minst 95 % av romerna har tillgång till rinnande vatten
- Minska klyftan i fråga om trångboddhet med minst hälften

Adekvat och desegregerat boende är nödvändigt för värdighet, hälsa och tillgång till grundläggande tjänster och rättigheter. Det påverkar direkt resultaten vad gäller utbildning, hälsa och välbefinnande, och underlättar även familjebaserad vård och förebygger onödig separation. Många romska hushåll tampas dock fortfarande med dåliga bostadsförhållanden och bostadssegregering runtom i EU.

Enkäten om romer 2024 visar att 47 % av romerna bor i fuktiga eller mörka hem eller i bostäder utan ordentliga sanitära förhållanden (dvs. i bostäder med allvarliga brister). Även om detta utgör en förbättring jämfört med 2016 (61 %) är det fortfarande långt över EU-genomsnittet (18 %[54]). Trångboddheten kvarstår också, då 83 % av romerna bor i hushåll utan tillräckligt med livsrum. Under samråden noterade berörda parter att bostadspolitiken ännu i hög grad är inriktad på att förbättra levnadsvillkoren i segregerade miljöer, och de betonade att den allmänna bostadspolitiken behöver kompletteras med riktade åtgärder för marginaliserade romska befolkningsgrupper och bättre övervakning av resultaten av desegregeringen.

Huvudsakliga resultat

Omkring hälften av medlemsstaterna rapporterade åtgärder för att förbättra romers tillgång till adekvat och desegregerat boende och grundläggande tjänster, med en blandning av riktade insatser[55] och allmänna system med skyddsåtgärder för romer[56]. Det har gjorts framsteg när det gäller tillfälliga boenden. I Italien minskade antalet personer som lever i segregerade bosättningar markant, medan Frankrike använder den digitala plattformen Resorption-Bidonvilles för att flytta familjer från tillfälliga slumområden till permanenta hem. I Slovenienhar lokala myndigheter tagit in segregerade bosättningar i sina kommunala

[54] Finns på Eurostat 2023, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tessi291/default/table?lang=en.
[55] BE, BG, CZ, ES, IT, LT, RO, SK.
[56] DE, FI, FR, IE, SI.

stadsplaner, medan Rumänien har använt instrumentet för tekniskt stöd till att stärka den nationella och lokala kapaciteten för integrerade insatser i informella bosättningar.

Utvecklingen på lagstiftningsområdet har ytterligare befäst detta arbete, däribland genom att lagen om bostäder till överkomlig kostnad har antagits i Luxemburg och lagen om boendestöd i Tjeckien. I den tjeckiska modellen kombineras lokalt boendestöd, antidiskrimineringsåtgärder och ”bostad först”-programmen för att hjälpa romska familjer att flytta till stabila, integrerade bostäder, samtidigt som investeringar i subventionerade bostäder i segregerade områden förbjuds. Samtidigt har vissa länder fokuserat på att förbättra infrastrukturen i befintliga bosättningar. Grekland och Kroatien har investerat i allmännyttiga tjänster såsom vatten, el och avlopp, medan romska familjer i Polen har fått hjälp att förbättra sin bostadssituation genom bostadsrenoveringsprojekt och inköp av fastigheter på andrahandsmarknaden[57].

Bedömning och återstående svårigheter

Boendesegregering är fortsatt det största strukturella problemet i flera medlemsstater. Den begränsar romska familjers tillgång till adekvata bostäder och förvärrar utestängningen sett till utbildning, sysselsättning och hälso- och sjukvård. Tvångsavhysningar är fortfarande ett allvarligt bekymmer, särskilt när de sker utan tillräckliga skyddsåtgärder eller tillgång till lämpliga bostäder.

Trycket på bostadsmarknaderna fortsätter att begränsa framstegen och visar att det behövs kraftfullare åtgärder för att öka tillgången till icke-segregerat boende till överkomlig kostnad. Stigande boendekostnader i synnerhet i stadsområdena, begränsad tillgång till subventionerade bostäder och restriktiva administrativa krav, plus avsaknad av identitetshandlingar eller byråkratiska hinder mot att skriva sig på en adress, minskar tillgången till stabila bostadslösningar för många romska hushåll. Diskriminering i tillgången till bostäder, däribland på den privata hyresmarknaden, begränsar ytterligare familjers möjligheter att säkra lämpliga och icke-segregerade bostäder.

Flera medlemsstater rapporterade åtgärder för att förbättra infrastrukturen i bosättningar, öka tillgången till subventionerade bostäder och stödja omflyttning till vanliga bostäder, men de åtgärderna har fortsatt ojämna effekter. Många initiativ är alltjämt begränsade i omfattning eller genomförs på projektbasis, och övervakningen av desegregeringens resultat har förblivit svag. Framför allt leder inte ett fortsatt fokus på att förbättra förhållandena i segregerade bosättningar nödvändigtvis till någon hållbar desegregering.

Vägledning för ytterligare förbättringar

För att påskynda framstegen mot att nå målen på EU-nivå, i linje med den ”gemensamma men differentierade strategin”, uppmanar kommissionen medlemsstaterna att göra följande:

- I linje med rådets slutsatser om åtgärder för att säkerställa lika tillgång för romer till adekvat och desegregerat boende, och för att hantera segregerade bosättningar, **ta itu med den territoriella och bostadsmässiga segregeringen** genom att främja integrerade, långsiktiga och hållbara vägar från segregerade bosättningar till adekvata bostäder i vanliga lokalområden, säkerställa tillgång till grundläggande tjänster och infrastruktur och systematiskt övervaka resultatet av desegregeringen, särskilt i medlemsstater med en stor romsk befolkning.

[57] Finns på https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/programy-integracji-spolecznosci-romskiej.

- I linje med rådets slutsatser om tillgång till tjänster för personer som löper risk för fattigdom eller social utestängning, inbegripet romer, **utöka tillgången till adekvat och icke-segregerat boende till överkomlig kostnad genom ökat tillhandahållande av subventionerade bostäder**, riktat stöd till personer som löper risk för fattigdom eller social utestängning, förenklade administrativa krav och kraftfullare åtgärder mot diskriminering på den privata hyresmarknaden.
- Utnyttja den operativa verktygslådan om användning av EU-fonder till investeringar i subventionerade bostäder och tillhörande tjänster som offentliggjorts av kommissionen i syfte att främja desegregerade och inkluderande stadsdelar och tillgodose marginaliserade folkgruppers behov.
- **Förebygga tvångsavhysningar och otrygga boendeförhållanden** genom att säkerställa besittningsrätt, mekanismer för tidig varning och skydd, tillgång till adekvat alternativt logi och kontinuitet i tillgången till utbildning, sysselsättning och hälso- och sjukvård.

III. ROMER I UTVIDGNINGSREGIONEN[58]

Romernas situation i utvidgningspartnerna[59] har bedömts genom särskilda undersökningar om romer som genomförts av FN:s utvecklingsprogram och Världsbanken och finansierats av kommissionen. Undersökningen för länderna i det östra grannskapet (Ukraina, Moldavien och Georgien) slutfördes under våren 2026, medan den nya för västra Balkan pågår.

I de flesta kandidatländer och potentiella kandidatländer är romerna fortfarande den mest missgynnade gruppen på grund av stereotyper, fördomar, diskriminering och antiziganism, vilket leder till social utestängning. Diskrimineringen på sysselsättningsområdet är fortfarande utbredd, och arbetslösheten är hög. Romska kvinnor drabbas också av flera former av diskriminering och löper ökad risk för könsrelaterat våld och våld i hemmet, medan romska barn kan bli utsatta för arbetskraftsexploatering eller tidiga tvångsäktenskap. Även om inskrivning i obligatorisk utbildning håller på att öka ligger deltagandet i förskoleverksamhet och barnomsorg kvar under de nationella genomsnitten, och det är fortfarande många som lämnar skolan med bara grundskoleutbildning, och deltagandet i gymnasieutbildning och högre utbildning är fortsatt begränsat. Tillgången till hälso- och sjukvård är ännu begränsad, särskilt för barn utanför den formella utbildningen och för äldre. Dessutom är bostadsförhållandena alltjämt otillräckliga i många bosättningar. I det östra grannskapet förvärras romernas situation ytterligare av tvångsförflyttningar till följd av Rysslands angrepp mot Ukraina.

Samtliga partner på västra Balkan, samt Ukraina, Moldavien och Turkiet, har antagit eller håller på att slutföra uppdaterade strategier för romer i linje med EU:s strategiska ram för romer och Poznańåtagandena[60] för västra Balkan. Flera nationella handlingsplaner för genomförandet av dessa strategier upphörde dock 2025, och vissa partner håller fortfarande på att utarbeta nya planer för de kommande 3–5 åren.

[58] Med *utvidgningsregionen* avses kandidatländer och potentiella kandidatländer som för närvarande deltar i EU:s anslutningsprocess. Hela förteckningen över länder finns på https://enlargement.ec.europa.eu/countries_sv.
[59] Albanien, Bosnien och Hercegovina, Kosovo (*denna beteckning påverkar inte ståndpunkter om Kosovos status och är i överensstämmelse med FN:s säkerhetsråds resolution 1244 och med Internationella domstolens utlåtande om Kosovos självständighetsförklaring)*, Montenegro, Nordmakedonien, Serbien, Turkiet, Ukraina.
[60] Förklaringen från partnerna på västra Balkan om integrering av romer inom ramen för EU:s utvidgningsprocess, Poznań, 5 juli 2019.

Det är tydligt att det görs insatser för att stärka de befintliga övervakningssystemen och inrätta nya, men det är fortfarande svårt att mäta framsteg när delmålen är för allmänna. De nationella kontaktpunkterna för romer ses som centrala aktörer för inkluderingen av romerna, men deras administrativa ställning, institutionella kapacitet och ekonomiska resurser behöver uppmärksammas mer. Europarådet fortsätter att stödja de nationella kontaktpunkternas administrativa kapacitet, med samfinansiering från EU.

Antiziganism finns med i de nationella ramarna för romer, men åtgärderna för att bekämpa detta är fortsatt begränsade. De flesta likabehandlingsorgan hanterar fall av diskriminering mot romer på västra Balkan, i Ukraina och i Moldavien, men antiziganism ingår fortfarande inte som en särskild kategori i rapporterna och undersökningarna om arbetet mot diskriminering.

I de nationella strategierna försöker man komma till rätta med problemet med segregering på områdena utbildning och boende, men desegregeringsåtgärderna är fortsatt otillräckliga, med begränsad eller icke-specifik finansiering. Det EU-medfinansierade projektet *Roma Action for Roma Integration*, som genomförs av utbildningsfonden för romer, stöder tillgången till utbildning för romska barn och ungdomar, men det behövs ytterligare nationella åtgärder för att förbättra utbildningsresultaten och säkerställa lika tillgång till allmän utbildning av god kvalitet på alla nivåer. Arbetsmarknads-, kompetens- och utbildningsreformerna inom ramen för tillväxtplanen för västra Balkan förväntas gynna romer när de väl är genomförda. Genom den pågående undersökningen om romer på västra Balkan kommer man också att kunna upptäcka ytterligare brister att hantera i utvidgningsförhandlingarna och vid de årliga ministermötena om jämlikhet och inkludering för romer.

Vägledning för ytterligare förbättringar
För att påskynda framstegen med jämlikhet, inkludering och delaktighet för romer uppmanar kommissionen regeringarna i utvidgningsregionen att göra följande:

- I de fall där sådan saknas eller har upphört att gälla: **anta nationella strategier för romer och nationella handlingsplaner efter 2025** som är anpassade till EU:s strategiska ram för romer och **anslå medel** för ett hållbart genomförande av dem och **stärka de nationella kontaktpunkternas institutionella mandat, personal och ekonomiska resurser** samt säkerställa deras deltagande i programplaneringen, genomförandet och övervakningen av nationella och EU-finansierade program.
- **Intensifiera åtgärderna för att öka romers deltagande på arbetsmarknaden**, inklusive sysselsättning inom den offentliga sektorn. **Effektivt bekämpa antiziganism och diskriminering**, bland annat genom att verkställa antidiskrimineringslagstiftning, säkerställa tillgång till rättslig prövning och ta itu med hatpropaganda och hatbrott.
- **Genomföra rekommendationerna** från enkäterna om romer i Ukraina och Moldavien och den pågående undersökningen från västra Balkan.

IV. EU-INSATSER

Medlemsstaterna har det primära ansvaret för att genomföra EU:s strategiska ram för romer och rådets rekommendation från 2021. Kommissionens roll är dock att stödja dessa insatser genom att se till att lagstiftning efterlevs, samordna politiska strategier, mobilisera finansieringsinstrument och underlätta samarbete med berörda parter.

Se till att EU-lagstiftningen efterlevs

Kommissionen fortsatte att övervaka efterlevnaden och tillämpningen av i) direktivet om likabehandling oavsett ras[61], (ii) det reviderade direktivet om brottsoffers rättigheter samt iii) rådets rambeslut om bekämpande av rasism och främlingsfientlighet. Det pågår tre överträdelseförfaranden mot Tjeckien, Slovakien och Ungern för segregering av romer på utbildningsområdet. En kompletterande formell underrättelse sändes till Tjeckien i oktober 2024. Målet mot Slovakien hänsköts till Europeiska unionens domstol[62].

Genom antagandet av direktiven (EU) 2024/1499 och 2024/1500 höjs dessutom minimistandarderna för likabehandlingsorgan i alla medlemsstater så att de effektivt kan hantera diskriminering och hjälpa utsatta att få tillgång till rättslig prövning. Kommissionen kommer att fortsätta stödja medlemsstaterna genom särskilda expertgruppsmöten. Den kommer att övervaka att medlemsstaterna korrekt och i rätt tid införlivar[63] direktiven i sin nationella lagstiftning, med alla medel den förfogar över, däribland informella dialoger och formella överträdelseförfaranden.

Integrera jämlikhet för romer i EU:s politiska initiativ

I EU:s strategi mot rasism erkänns antiziganism tydligt som en specifik, distinkt och djupt rotad form av rasism. I linje med strategin fortsätter kommissionen också att främja större personalmångfald och tillgång till karriärmöjligheter för underrepresenterade grupper, däribland romer, genom riktad uppsökande verksamhet inom rekrytering och praktikplatser, utbildning mot fördomar för yrkesverksamma inom personalfrågor samt insamling av jämlikhetsdata. Parallellt med detta belyser jämställdhetsstrategin för 2026–2030 och jämlikhetsstrategin för hbtqi ± personer 2026–2030 de sammansatta och intersektionella faktorer som missgynnar romska kvinnor och hbtqi ± personer. Kommissionen fortsatte att främja mångfald och inkludering på arbetsplatsen, däribland jämlikhet och inkludering för romer, genom EU-plattformen för mångfaldsstadgor. Plattformen underlättar också dialog och tillhandahåller vägledning, t.ex. om inkluderande anställningsmetoder.

Under rapporteringsperioden har kommissionen fortsatt att integrera romers jämlikhet, inkludering och delaktighet i EU:s politik, lagstiftning och finansieringsprogram, bl.a. genom sin interna arbetsgrupp för jämlikhet.

På områdena bostäder och fattigdom har tre kompletterande initiativ antagna 2025 och 2026 intensifierat EU:s åtgärder för ökad inkludering av romer. I EU-planen för bostäder till överkomlig kostnad ingår åtgärder för att stödja människor i utsatta situationer, däribland romer, och den kommer att förbättra tillgången till anständiga bostäder genom investeringar och åtgärder för subventionerade bostäder. Detta kompletteras med rådets rekommendation om åtgärder mot utestängning från bostadsmarknaden, däribland hemlöshet, som främjar integrerade, personanpassade och bostadsinriktade strategier där bostäder, sociala tjänster och förebyggande arbete tillsammans används mot hemlöshet och utestängning. I rekommendationen erkänns att utestängning från bostadsmarknaden och hemlöshet kan påverka vissa grupper, däribland romer, i oproportionerligt hög grad, och den innehåller åtgärder för att ta itu med diskriminering genom uppsökande verksamhet, transparenta kriterier

[61] Se även kommissionens rapport från 2026 om tillämpningen av direktivet om likabehandling oavsett ras och direktivet om likabehandling i arbetslivet, som finns på https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52026DC0364.
[62] Finns på https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/HTML/?uri=CELEX:62023CC0799.
[63] Finns på https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/inf_26_1380.

för subventionerat boende, utbildning mot fördomar och stöd till hyresgäster som utsätts för diskriminering.

I EU:s strategi för fattigdomsbekämpning betonas att fördomar och stigmatisering kan öka risken för fattigdom för specifika grupper, däribland romer, och det erinras om målet i EU:s strategiska ram för romer att halvera fattigdomsklyftan senast 2030. Strategin understryker också kommissionens åtagande att fortsätta att samarbeta med medlemsstaterna och berörda parter om riktade åtgärder mot fattigdom. Den åtföljs av principerna för en effektiv politik för fattigdomsbekämpning[64]. Med utgångspunkt i rådets rekommendation från 2021, i vilken romska barn identifieras som en prioriterad grupp, aviseras i meddelandet om den europeiska barngarantin vägledning för att hantera de särskilda utmaningar som romska barn står inför när det gäller tillgång till tjänster genom integrerade åtgärder, från uppsökande verksamhet och medling till inkluderande utbildning, familjestöd och samhällsbaserade insatser. Det innebär ett strategiskt tillfälle att driva fram en mer riktad och ändamålsenlig politik för romska barn – som alltjämt är oproportionerligt drabbade av fattigdom och diskriminering – och att bryta den generationsöverskridande onda cirkeln av utanförskap. I barngarantin tillkännages även en ansökningsomgång om stöd från ESF+, med en budget på fem miljoner euro, till nationsöverskridande projekt utformade för att förbättra tillgången till sysselsättning för unga romer som varken arbetar eller studerar[65].

Även rådets rekommendation om att förbättra utbudet av digitala färdigheter i utbildningen är relevant för integreringen av romer, då den främjar lika tillgång för missgynnade och marginaliserade grupper, inklusive romer, och uppmanar medlemsstaterna att ta itu med tillgänglighetsklyftor samt territoriella och socioekonomiska klyftor som bidrar till digital utestängning. I rådets rekommendation om Europeiska unionens humankapital fastslås uttryckligen att romer är bland de grupper som stöter på hinder för utbildning av god kvalitet, och där understryks att det behövs riktade åtgärder för att komma till rätta med kompetens- och sysselsättningsklyftor som berör dem. I handlingsplanen mot nätmobbning *Säkrare på nätet, starkare tillsammans* konstateras uttryckligen att romer och andra rasminoriteter och etniska minoriteter är särskilt utsatta för trakasserier på nätet och olaglig hatpropaganda kopplad till systemisk utestängning.

Använda EU-medel på bästa sätt

Under den nuvarande programperioden (2021–2027) tillhandahåller ESF+ cirka 1,8 miljarder euro i 15 olika medlemsstater för att finansiera rominriktade insatser på områdena utbildning, sysselsättning och social inkludering. Eruf kompletterar detta genom riktade och allmänna investeringar i bostäder, social infrastruktur, utbildning och hälso- och sjukvård, som direkt eller indirekt gynnar romer. Ett särskilt tematiskt nödvändigt villkor för integrering av romer kopplar samman medel och politik. Planerna för återhämtning och resiliens omfattar åtgärder inom flera socialpolitiska områden. De kombinerar investeringar och reformer med att missgynnade grupper, däribland romer, uppmärksammas genom stöd till utvecklingen av digital och finansiell kompetens eller desegregering i skolan. Genom instrumentet för tekniskt stöd får medlemsstaterna också hjälp att utforma strategier och politik som bättre hanterar svårigheterna för marginaliserade romska befolkningsgrupper. Exempelvis stöder instrumentet inkluderande utbildning, däribland verksamhet för desegregering i skolan.

[64] Dessa principer presenteras delvis i avsnitt II.II i denna rapport.
[65] Finns på https://www.socialinnovationplus.eu/call/strengthening-the-european-child-guarantee-national-governance-systems-and-supporting-access-to-the-labour-market-for-roma-neets-2/.

Programmet Erasmus + har stöttat över 480 projekt som främjar inkludering av romska grupper för närmare 29 miljoner euro och med omkring 1500 organisationer runtom i EU. Projekten var främst inriktade på ungdom, skola och vuxenutbildning, och omfattade romska medlare, förbättrad tillgång till Erasmus+-programmet för romska gräsrotsorganisationer, studier om förintelsen av romer och bevarande av språket romani. Europeiska solidaritetskåren har gett stöd till över 100 projekt som främjar inkludering av romer, innefattande 104 organisationer och över 1,4 miljoner euro, främst inom utbildning, kultur, idrott, hälsa, miljöåtgärder, samhällsengagemang och volontärarbete för ungdomar. Inom ramen för programmet EU för hälsa (2021–2027) är åtskilliga initiativ inriktade på ojämlikhet i hälsa som drabbar romska grupper, med fokus på förebyggande och tillgång till hälso- och sjukvård. Exempelvis arbetar man i ShowUp4Health med icke-smittsamma sjukdomar genom att ta sig an de sociala och miljörelaterade bestämningsfaktorerna och höja hälsokompetensen bland romer. Europeiska initiativ såsom SASTIPE, MENTBOX och JA MENTOR främjar romers tillgång till psykisk hälsovård av god kvalitet. Dessutom har man i projektet SOLACE pilottestat strategier för lungcancerscreening som omfattar romska grupper i Kroatien, Grekland och Ungern, i samarbete med lokala medlare. Interreg erbjuder möjligheter till samarbete, vilket framgår av projektet CHESS START, som innefattade över 100 romska barn från Rumänien och Ungern.

Genom programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden fortsatte kommissionen att hjälpa de nationella kontaktpunkterna att inrätta eller förstärka nationella romska plattformar som gör att romer kan delta i beslutsfattandet. Kommissionen finansierar också ett transnationellt projekt, ROVA, som stärker de romska icke-statliga organisationernas kapacitet. Ansökningsomgångarna EQUAL och REM inom programmet för medborgare, jämlikhet, rättigheter och värden stöder verksamhet som bekämpar rasism och diskriminering, inklusive antiziganism, och även minnes- och utbildningsverksamhet kring förintelsen av romer och slaveri bland romer. Dessutom finns inom programmet tre romskt ledda organisationer på EU-nivå, aktiva inom kapacitetsuppbyggnad, kultur, opinionsbildning och romers rättigheter, som fungerar som kommissionens institutionella partner och får driftsbidrag.

Vägledning för effektivt utnyttjande av EU-medel till romers jämlikhet, inkludering och delaktighet
För att påskynda framstegen mot att nå målen på EU-nivå, i linje med den ”gemensamma men differentierade strategin”, uppmanar kommissionen medlemsstaterna, i synnerhet de med en stor romsk befolkning, att göra följande:

- **Stärka kopplingen mellan styrningsstrukturer och EU-medel**, genom att säkerställa att prioriteringar för romers jämlikhet och inkludering präglar programmens utformning, genomförande och utvärdering så att det går att uppnå delmålen i EU:s strategiska ram för romer senast 2030.
- **Kombinera riktade åtgärder för att tillgodose de romska befolkningsgruppernas särskilda behov med inkluderande allmänna strategier och tjänster**, där särskild uppmärksamhet ges sysselsättning, hälso- och sjukvård, bostäder och social inkludering, för att säkerställa samordnade och integrerade åtgärder inom alla politikområden och långsiktiga investeringar för att ta itu med de många och sammanlänkade dimensionerna av utestängning.
- **Säkerställa att EU-finansierade investeringar i utbildning och bostäder främjar principerna om desegregering och icke-segregering**, och därvid prioritera desegregering för att undanröja eller avsevärt minska den befintliga segregeringen genom att integrera romer i vanliga skolor och bostadsområden, samtidigt som man säkerställer att investeringar, när omedelbar desegregering inte är möjlig, inte skapar nya segregerade miljöer eller förstärker befintliga miljöer (icke-segregering) och banar väg för framtida desegregering.

Stärkt styrning och politisk samordning

Den europeiska planeringsterminen fortsatte att övervaka romernas situation och vägleda medlemsstaterna i utformningen och genomförandet av reformer och investeringar för att ta itu med ihållande utmaningar. Inom ramen för 2026 års europeiska planeringstermin identifierades i skälen i rådets rekommendation behovet av att ta itu med de utmaningar som romska befolkningsgrupper står inför i Bulgarien, Tjeckien, Grekland, Ungern, Rumänien, Slovakien och Spanien. I de på varandra följande riktlinjer för sysselsättningspolitiken som antagits av rådet identifieras marginaliserade romska befolkningsgrupper som grupper som kräver riktad aktivering på arbetsmarknaden och integreringen av romernas jämlikhet i EU:s ram för samordning av sysselsättningspolitiken.

I ett längre perspektiv erbjuder de kommande planerna för nationellt och regionalt partnerskap[66] inom den fleråriga budgetramen 2028–2034 ett viktigt tillfälle för medlemsstaterna att bemöta dessa utmaningar på ett mer omfattande och riktat sätt. Kommissionen har integrerat romers jämlikhet och inkludering i åtskilliga lagstiftningsförslag till den fleråriga budgetramen 2028–2034 – däribland AgoraEU, programmet för rättsliga frågor och Erasmus+, eftersom inkludering av romer alltjämt är en politisk och social prioritering för EU.

Främja romers delaktighet och samarbete med berörda parter

Kommissionen fortsatte att stödja romers delaktighet genom strukturerad dialog, kapacitetsuppbyggnad och institutionellt samarbete. Varje år sammanförs genom EU-

[66] Enligt kommissionens förslag till den fleråriga budgetramen för 2028–2034 skulle planerna för nationellt och regionalt partnerskap sammanföra åtskilliga EU-finansieringsflöden, däribland Europeiska socialfonden och Europeiska regionala utvecklingsfonden.

plattformen för romers integrering myndigheter och civilsamhälle för att fastställa prioriteringar och bedöma framstegen mot att nå delmålen för 2030. Samarbetet med berörda parter innefattade även regelbundna möten med de nationella kontaktpunkterna för romer och andra relevanta nationella myndigheter, civilsamhället och det europeiska nätverket för likabehandlingsorgan (Equinet)[67].

Kommissionen har fortsatt samarbetet med de medlemsstater som innehaft det roterande ordförandeskapet i Europeiska unionens råd och med Europaparlamentet för att hålla romers jämlikhet, inkludering och delaktighet högt upp på den politiska dagordningen. Kommissionen stöttade också aktivt romaveckan, uppmärksammade Internationella romadagen och minnesdagen för förintelsen av romer genom särskilda uttalanden samt deltog i minnesceremonin i Auschwitz den 2 augusti.

Främja jämlikhet och bekämpa antiziganism

För att bekämpa antiziganism krävs det oförminskade åtgärder på alla politikområden. Kommissionen har både bemött den direkt genom riktade åtgärder och offentlig kommunikation, och samtidigt integrerat kampen mot antiziganism i de olika sektorsspecifika politikområdena.

Genom åren har kommissionen fortsatt sitt strukturerade samarbete med Europarådet genom en rad gemensamma program, nämligen i) programmet *Roma Memory* som lanserades i juni 2024, och som främjade medvetenhet om och hågkomst av förintelsen av romer, ii) ROMACT, som stärkte de lokala och regionala myndigheternas möjligheter att säkerställa inkludering av romer, och iii) EQUIROM, som bekämpade antiziganism genom positiva skildringar av romer medierna. Dessutom finns *Roma on Par*, en kampanj i sociala medier lanserad på Internationella romadagen för att bekämpa antiziganism och bemöta negativa stereotyper om romer.

Kommissionen stöder dessutom Unescos arbete med utbildning mot rasism i EU, så som tillkännagetts i strategin mot rasism. I mars 2026 lanserade Unesco ett tvåårigt projekt, finansierat av kommissionen, som specifikt tar upp sådana former av rasism som antiziganism. Projektet ska förse pedagoger med resurser för att undervisa studerande om nutida rasism och dess historiska arv, och därmed gynna en mer inkluderande studiemiljö för romska studerande[68].

SLUTSATS

Sedan EU:s strategiska ram för romer antogs har medlemsstaterna stärkt de institutionella grunderna för genomförandet av sina nationella strategier för romer. Under perioden 2023–2025 fortsatte de centrala styrningsstrukturerna att utvecklas i medlemsstaterna. De nationella kontaktpunkterna för romer har stärkt sin samordnade roll, dialogen med det romska och pro-romska civilsamhället har blivit mer strukturerad och i flera länder har det också rapporterats en viss ökning av den romska representationen i offentlig förvaltning och i folkvalda ämbeten. Dessutom har det gjorts synliga framsteg inom flera politikområden: antiziganismen har uppmärksammats politiskt i högre grad, romska barn deltar mer i förskoleverksamhet, sysselsättningen bland romer har stigit och medlemsstaterna har utökat sina åtgärder vad gäller

[67] Finns på https://equineteurope.org/.
[68] Finns på https://www.unesco.org/en/articles/unesco-launches-new-programme-address-racism-and-through-education-europe.

bostäder, hälso- och sjukvård och socialt skydd. EU-finansieringen stöttade inkluderande nationella reformer och initiativ under hela perioden.

Enkäten om romer 2024 visar förbättringar ifråga om 10 av de 16 indikatorer som används i övervakningen av EU:s strategiska ram för romer. Exempelvis verkar de flesta av de sysselsättningsrelaterade delmålen i EU:s strategiska ram för romer vara inom räckhåll till 2030. Trots detta krävs det fortfarande avsevärda insatser för att nå alla delmål, däribland att sätta upp nationella delmål mer konsekvent. Kortsiktig finansiering, ojämna övervakningsramar och begränsad samordning mellan styrningsnivåerna gör alltjämt att politiken för romers jämlikhet och inkludering blir mindre ändamålsenlig och hållbar.

De kommande åren blir avgörande. För kampen mot antiziganism och ytterligare framsteg i riktning mot romers jämlikhet, inkludering och delaktighet krävs det fortsatt politiskt engagemang, ändamålsenliga systemiska reformer, starkare institutionell kapacitet, integrerade och sektorsövergripande politiska strategier och förutsägbara långsiktiga investeringar. Även effektiv tillämpning och starkt offentligt ledarskap blir avgörande. Den kommande fleråriga budgetramen blir ett viktigt tillfälle att ytterligare intensifiera dessa insatser.

Romers jämlikhet, inkludering och delaktighet är inte bara grundläggande rättigheter utan också strategiska prioriteringar för Europa. Mot bakgrund av en minskande befolkning, arbetskraftsbrist och växande global konkurrens kan inkluderingen av romer – en av Europas yngsta befolkningsgrupper – också bidra till ekonomisk resiliens. När nu 2030 närmar sig måste EU:s strategiska ram för romer fortsätta föra dessa prioriteringar framåt och även bidra till Europas långsiktiga sammanhållning och konkurrenskraft, vilket återspeglar EU:s åtagande att ingen ska lämnas utanför.